

درباره یک تولید فرهنگی خوب برای یک شخصیت بکر

«کلنل» در مسیر تئاتر ملی

عاطفه جعفری خبرنگار گروه فرهنگ

ایران از آغاز جنگ جهانی اول بی‌طرفی خود را اعلام کرد اما باز هم قدرت‌های بزرگ، ایران را محلی زور و قدرت‌شان دیدند. در همین دوره بود که محمدتقی پسیان به‌عنوان یک فرمانده نظامی سعی کرد تا ایران را در برابر این قدرت‌های خارجی حفظ کند. محمدتقی پسیان معروف به کلنل از نظامیان ملی‌گرای اواخر دوره قاجار بود. وی که در ژاندارمری ایران خدمت می‌کرد در دوران عمر کوتاه سه‌دهه‌ای خود فرازوفزودهای بسیاری را تجربه کرد. پسیان در دوران پایانی حیات خود در خراسان به سر می‌برد و به دلیل تقابل با دولت مرکزی در سال ۱۳۰۰، کشته شد. حالا همین شخصیت در قالب یک کنسرت‌نمایش تصویر شده است تا مردم با یک شخصیت مهم تاریخی آشنا شوند. نقش شخصیت‌های ملی و مذهبی در هدایت فرازونشیب‌های تاریخ معاصر ایران انکارناپذیر است؛ نقشی که جز در قالب دراماتیک، قابل انتقال به نسل‌های جدید نیست. کنسرت‌نمایش کلنل که این روزها در تالار وحدت اجرامی‌شود بخشی از زندگی و زمانه کلنل، محمدتقی خان پسیان به تصویر کشیده شده است. بارها در گزارش‌های مختلف درمورد این موضوع صحبت کردیم که هنر وقتی به‌کمک تاریخ‌بیاید می‌تواند تأثیرگذار شود. صنعت موسیقی، سینما و تئاتر علاوه بر اینکه از بزرگ‌ترین صنایع سرگرمی در دنیا به شمار می‌روند ویژگی‌های مهم دیگری هم دارند که اهمیت هنر را در برداختن به این موضوعات دوچندان می‌کند چون هنر تأثیرگذار است؛ موسیقی و تئاتر در کنار هم می‌تواند بسیاری از گروه‌های مختلف در سراسر دنیا را تحت تأثیر قرار دهد برای همین است که ساخت پرتره شخصیت‌های ملی سیاسی، اجتماعی، ورزشی، نظامی و یادآوری

در گفت‌وگو با امین اشرفی، تهیه‌کننده کنسرت‌نمایش «کلنل» مطرح شد

نمایشی برای جبران یک فراموشی

کنسرت‌نمایش «کلنل» به تهیه‌کنندگی امین اشرفی روی صحنه رفته است. اشرفی که هم‌اکنون رئیس پردیس تئاتر تهران نیز هست و نخستین تجربه تهیه‌کنندگی در تئاتر را پشت سر می‌گذارد، مجموعه‌ای از بهترین‌ها را برای این کار دور خود جمع کرده است. او در گفت‌وگو با «فرهیختگان»، در مورد قهرمان داستان نمایش کلنل گفت: «محمدتقی‌خان پسیان شخصیت مهمی در تاریخ معاصر ما، هم از نظر سیاسی و هم از نظر اجتماعی است که ابعاد مختلفی هم به‌عنوان یک نظامی و چهره سیاسی داشته است؛ چراکه هم به زبان آلمانی و هم

به زبان انگلیسی مسلط بود و به‌عنوان نخستین خلبان ایرانی نامش در تاریخ ثبت شده است. محمدتقی‌خان پسیان همانند بسیاری دیگر از شخصیت‌های مهم ایران متأسفانه آنچنان‌که باید مورد توجه قرار نگرفته است و فراموش شده است، پس تصمیم گرفتیم تا در یک اثر نمایشی آن را

دوباره قهرمانی و تأثیرگذاری این شخصیت‌ها در آذهان عمومی جامعه از جمله مواردی است که همواره در دنیادنیال می‌شود. وقتی برای نسل جدید از قهرمان‌ها می‌گوییم همراه شدنش با زبان هنر تأثیرگذاری‌اش را صدچندان می‌کند.

این کنسرت‌نمایش درباره یکی از شخصیت‌های تاریخ معاصر ایران است، شخصیتی که در برهه خاصی قرار گرفته که کشور آبستن حوادث مختلفی است. محمدتقی پسیان آرام و قرار ندارد و برای اعتلای کشور و آرامش مردم هر کاری که بتواند انجام می‌دهد و در این مسیر هیچ‌گاه امیدش را از دست نمی‌دهد. روحیه وطن‌دوستی و مردم‌داری پسیان به همراه تلاش برای ترقی کشورش باعث شده ما با اولین خلبان کشور آشناشویم؛ کسی که دستی در هنر دارد و ورود جدی به آموختن علم و دانش کرده است. او اعتقاد دارد که در کشورمان نمونه‌های اینچنینی نظیر شخصیت محمدتقی پسیان کم نداریم و برداختن به آنها و معرفی به نسل جوان خیلی مهم است. برداختن به شخصیت‌های معاصر تاریخ و معرفی کسانی‌که برای اعتلای نام ایران جان‌شان را گذاشته‌اند از نقاط ضعف ما در این سال‌ها بوده است و می‌توان این کنسرت را شروعی برای گفتن از ایران و قهرمانانش دانست، امیر بشیری که کارگردانی این کار را به عهده دارد درمورد برداختن به این سوژه می‌گوید: «تاریخ معاصر ایران همیشه برلیم جذاب بوده و اتفاقاتی که در آن برهه‌های مختلف رخ داده و شخصیت‌هایی که خدمات ارزنده هم برای کشور داشتند، بااهمیتند. کلنل، محمدتقی خان پسیان یکی از آن شخصیت‌هایی است که سال‌ها روی آن مطالعه کردم، ایده نگارش درباره این شخصیت و حال و هوای دوره تاریخی آن سال ۹۷ شکل گرفت و بهار ۹۸ هم نمایشنامه آن نوشته شد. از آن زمان در تدارک تولید و اجرای اثر هستیم.» در گزارش امروز گفت‌وگوهایی با تهیه‌کننده و آهنگساز این کنسرت‌نمایش داشتیم.

جذابیت‌های تصویری و همگونی روایت‌های قصه اثر با میزانشن‌های نمایش دارد. همچنین رضا خضری‌بی‌شاد، طراحی نور نمایش کلنل را برعهده دارد و طراحی لباس شخصیات‌های نمایش هم به هنرمندی محبوبه سلطانی انجام شده است. مونثا جعفری نیز طراحی‌گریم نمایش کلنل را برعهده دارد. «اشرفی در معرفی مجموعه عوامل سازنده این کنسرت‌نمایش گفت: «کنسرت‌نمایش کلنل با ۱۲ بازیگر اصلی و حدود ۵۰ بازیساز روی صحنه نمایش میزبان علاقه‌مندان است و گروه ارکستر آن نیز با اجرای زنده موسیقی متن و اجرای قطعاتی با صدای محمد معتمدی میزبان مخاطبان خود خواهد بود.» او با بیان اینکه کنسرت‌نمایش کلنل در اجرای یک درامای گزارشی‌برشی از تاریخ را روایت می‌کند، گفت: «نقش عارف قزوینی و اجرای خوانندگی تصنیف‌های آن را محمد معتمدی ایفا می‌کند و با اینکه تجربه نخست وی در تئاتر

است به خوبی در کار جا افتاده و در راستای اهداف نمایش به کار گرفته شده است. ابتدای امر با دغدغه شخصی امیر بشیری به‌عنوان کارگردان کار روبه‌رو شدیم که مدت‌ها با محمد تقایی، نویسنده اثر درگیر این کار بودند. چیزی که برای من با توجه به ابعاد پروژه که پیش‌بینی می‌شد سخت، دشوار و بزرگ باشد خیلی مهم بود، دغدغه تاریخی بود. اغلب در این نوع کارها و پروژه‌های بزرگ خیلی به بخش دغدغه به دلیل بحث بازگشت سرمایه و هزینه‌ها پرداخته نمی‌شود اما برای امیر بشیری این دغدغه تاریخی آنقدر اهمیت داشت که همه تلاش‌م را کردم تا کار را پیش ببریم و به تولید برسانیم. در عین حال سعی کردیم پای مسائل فنی و حرفه‌ای کار هم بایستیم و کوتاه‌نماییم زیرا اهمیت دارد که چنین پروژه‌ای ساخته و مخاطب را درگیر کند و کار موفق و جریان‌سازی نیز باشد.»

امیرحسین سمیعی، آهنگساز کنسرت‌نمایش «کلنل» مطرح کرد

تماشاگران کلنل راضی از بازیگری محمد معتمدی

محمد معتمدی خواننده مطرح موسیقی ایران در کنسرت‌نمایش «کلنل» به ایفای نقش می‌پردازد و به همین خاطر بررسی ویژگی‌های موسیقایی این اثر نمایشی اهمیت ویژه‌ای می‌یابد. موسیقی کنسرت‌نمایش کلنل از مهم‌ترین ویژگی‌های اقبال عمومی به تماشای آن است و همین امر در بیشتر مواقع موجب شده تا صندلی‌های تماشاگران تالار وحدت هنگام اجرای این اثر با جمعیتی بیگانه با تئاتر پر شود. آهنگسازی قطعات متن و تصنیف‌های اجرا شده محمد معتمدی را امیرحسین سمیعی برعهده داشته و جدای از اجرای اثر، قطعات جذابی در موسیقی سنتی تولید کرده است. سمیعی تجربه خود از این کار را با معرفی قطعات موسیقی نمایش آغاز کرده و در این باره گفت: «کنسرت‌نمایش کلنل با شش تصنیف روی صحنه رفت که پنج تصنیف آن از عارف قزوینی است. ازجمله آنها می‌توان به تصنیف‌های «باده خزانی»، «از خون جوانان وطن» و «دیدم صنمی» و «نمی‌دانم چه در پیمان‌ه کردی» و همچنین قطعه کوتاهی با یک رباعی از فخرالدین عراقی و یک تصنیف از محمد مهدی سسیار اشاره کرد. «سمیعی درخصوص این کار گفت: «گروه ارکستر کنسرت‌نمایش کلنل، همه قطعات موسیقی متن و تصنیف‌های محمد معتمدی را به‌صورت زنده و در حضور مخاطب اجرا می‌کند. در این نمایش ۲۲ قطعه موسیقی متن دارد که توسط گروه ارکستر یا رهبری آرمین تاجبخش اجرا می‌شود. حسین پارسافر نیز

درباره کنسرت‌نمایش «کلنل»

قصه تنهایی

محمد صالح سلطانی

خبرنگار

سربازها تنها می‌مانند و تنها جان می‌دهند. حکایت سربازی، حکایت غربت است. حکایت آدم‌هایی که انتخاب می‌کنند همه چیزشان را فدای یک حقیقت بزرگ کنند. تمام تاریخ ایران را جست‌وجو کنید. امتداد قصه سربازان تنها در تمام سطرهای تاریخ ایران پیدا است؛ از آریوبرزن تا جلال‌الدین خوارزمشاه. از عباس میرزا تا دکتر حسین فاطمی. از غلامعلی پانیندر تا سپهبد قزنی. از حسین علم‌الهدی تا مهدی باکری. از محمد پروچردی تا منصور ستاری. تاریخ رشادت‌های قهرمانان این کشور، تاریخ تنهایی است. انگار گوهر تنهایی است که از این مردان، سربازانی باشکوه می‌سازد و قهرمانانی فدایی آرمان‌های بزرگ. قصه بسیاری از این دلاوران را می‌دانیم و قصه بسیاری دیگر را نه. کلنل محمدتقی‌خان پسیان یکی از آن سربازان غریب ایران است؛ یکی از آن مردانی که تنهایی را انتخاب کردند تا به گوهر آن برسند و در

راه وطن، جاودانه شوند.

محمدتقی پسیان متولد ۱۲۷۰ است و سفرکرده ۱۳۰۰ سال بیشتر عمر نکرده اما کمتر سی‌ساله‌ای به کیفیت او زندگی کرده. پسیان نخستین خلبان ایرانی بوده که در آلمان تجربه طیاره‌سواری پیدا کرده، در کوران جنگ جهانی اول از مدافعان وطن بوده، تجربه‌هم نشینی با اهالی فرهنگ مثل محمدتقی بهار و عارف قزوینی را داشته، به چند زبان مسلط بوده، موسیقی می‌دانسته، مدتی فرماندار ایالت خراسان بزرگ بوده، به رتبه نظامی کلنل (معادل سرهنگ) رسیده و در راه آرمان‌هایش جان داده. همه و همه فقط در سی‌سال. داستان این زندگی عمیق و کوتاه را اما کم‌تر کسی در ایران شنیده و این شب‌ها کنسرت‌نمایشی در تالار وحدت تهران روی صحنه است که می‌کوشد راوی زندگی و زمانه کلنل پسیان باشد. «کلنل» نمایش خوب و دلپذیری است. از حضور بازیگرانی مسلط و مشهور بهره می‌برد. ایده تلفیق کنسرت و نمایش باعث شده علی‌رغم زمان ۱۱۰ دقیقه‌ای چندان خسته‌کننده نباشد. متن درگیرکننده‌ای

به‌عنوان دستیار رهبر ارکستر در این گروه ما را یاری می‌کند.» سمیعی در حوزه تئاتر و موسیقی دارای تحصیلات دانشگاهی است و سابقه گسترده‌ای در این زمینه دارد؛ تجربه همکاری او با محمد معتمدی از یک دهه عبور می‌کند و ساخت قطعه عاشورایی «قاب‌آه» آغازگر آن بوده است. او درمورد معتمدی معتقد است که وی یک خواننده صرف در موسیقی سنتی نیست، بلکه ابرخواننده سنتی است که توانمندی‌های متمایزی دارد. ازجمله این ویژگی‌هایی‌توان به تسلط در اجرای زنده، درک درست از شعر و متن آهنگ، قدرتمندی قابل توجه صدا و دینامیک، اشراف بر موسیقی ایرانی و کورک بی نظیر صدایش اشاره کرد. چنین خصوصیت‌هایی وی را در موسیقی سنتی ایران برجسته کرده است که می‌توان واژه خواننده‌ها را به او نسبت داد.

او با یادآوری یک خاطره از اجرای موسیقی ایرانی گفت: «بسیاری از اهالی موسیقی حضور معتمدی در اپرای مولانا را که ۲۰ سال پیش اجرا شد به‌یاد دارند. از همان روزها درخشش معتمدی نوید تولد یک فوق‌ستاره در موسیقی سنتی را می‌داد که این روزها در اوج پختگی روی صحنه نمایش کلنل حاضر شده است. «سمیعی باور دارد که معتمدی در اجرای بازیگری هم موفق ظاهر شده است تا جایی‌که دیگر بازیگران نمایش کلنل از حضور او در پیشبرد درست و کمال یافته اثر روی صحنه استفاده می‌کنند. همچنین تماشاگران این نمایش واکنش‌های مثبتی را

در طول اجرا به بازیگری و خوانندگی معتمدی نشان می‌دهند. درمجموع شیوه اجرای کلنل به‌صورت کنسرت‌نمایش موفق و درست بوده است.» او در توصیف نمایش کلنل گفت: «این نمایش با نمایشنامه‌ای بی‌نظیر، میزانشن‌های درست و بیجا، فرم و محتوایی غنی و چیدمان دقیق عناصر سازنده یک تئاتر به بیان دوره‌ای تاریخی و معرفی شخصیت و قهرمانی ملی- حماسی می‌پردازد که وطن‌پرست و مذهبی است. پاسکاری‌های بسیار زیبای طراحی‌شده در این نمایش میان مسائل

ملی، مذهبی، سیاسی و مردمی با پل‌سازی میان اجزای تشکیل دهنده نمایش و استفاده از ابزارهای هنری مثل موسیقی، فرم‌های گروهی و موزون، بازیگرای پخته‌شده و قوام‌یافته و به خدمت‌گیری نورپردازی و طراحی صحنه منطقی منجر به تولید اثری مانا و مثال‌زدنی در نوع خود شده است. موسیقی در این میان، جذابیت حداکثری نمایش را رقم زده است و مانند درهای ارتباط‌دهنده‌ای، هر بخش از نمایش را به هم پیوند و متصل می‌کند.»

تأثیر موسیقی در تئاتر، زمانی موفق خواهد شد که مجموعه گروه اجرایی نمایش، حرفه‌ای و هماهنگ عمل کنند و هر بخش در خدمت و مکمل بخش‌های دیگر باشد. این نظر سمیعی است. او در این باره گفت: «از طرفی هم اجرای زنده موسیقی در تئاتر کار دشواری است؛ چراکه گروه ارکستر علاوه‌بر تلاش برای هماهنگی میان اعضای خود باید برابری با

کند و درنهایت در همین مسیر جان می‌دهد.

کنسرت‌نمایش کلنل در اجرا البته خالی از ضعف نیست. نمایش در یک‌سوم پایانی از ریتم می‌افتد و اجراهای معتمدی هم کمکی به جان‌گرفتنش نمی‌کند. اجرای قطعه «از خون جوانان وطن» در ابتدای نمایش هم دلنشین نیست و می‌توانست در موقعیت بهتری اتفاق بیفتد. بازی بازیگران هم یک‌دست نیست و تفاوت سطح نقش‌آفرینی آنها به چشم می‌آید. ورای همه جنبه‌های هنری اما کنسرت‌نمایش کلنل مهم است چون در این دوره و زمانه، ارز بزرگ میهن‌دوستی را برای تماشاگر خود روایت می‌کند. ایران، مثل همیشه‌اش، چشم‌به‌راه سربازانی پاک‌باخته، عاشق و متعهد است که بار سنگین آرمان‌های سترگ این سرزمین را بر دوش کشند و مرد میدان باشند. ما برای پیمودن مسیر تاریخی‌مان، به شناخت کلنل و کلنل‌ها نیاز داریم چون تاریخ به دست چنین کسانی خلق می‌شود؛ به‌دست سربازانی تنها و محزون که پرچم ایران عزیز را به قله می‌رسانند.